

В.А. Потульницький

Національна академія оборони України

Г.В. Потульницький

Київський національний лінгвістичний університет

СХІДНІ ВІЙСЬКОВО-ІГРОВІ ЕЛЕМЕНТИ В СТРАТЕГІЧНИХ ШАХОВИХ СИСТЕМАХ ЕММАНУЇЛА ЛАСКЕРА І ХОСЕ-РАУЛЯ КАПАБЛАНКИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Шахи, як і ігри японського та китайського лицарства – сьогі та го, виникли в далеку давнину на Сході як військова гра східного лицарства, покликана сприяти розробці методологічно-прикладним чином воєнних операцій оперативного-стратегічного і тактичного масштабу. Саме так цю гру задумували і використовували її творці – лицарі і володарі давніх Персії, Ірану, арабських країн Близького Сходу, Індії, Пакистану та Середньої Азії.

Як свідчить проведений авторами статті аналіз стратегічних шахових систем ряду провідних шахістів світу, деякі з них спробували навіть у ХІХ–ХХ ст. будувати свої системи у відповідності з природою шахів як військової гри східного лицарства. Найбільш близько до відтворення класичної традиційної природи шахів стояли, на переконання авторів, чемпіони світу Еммануїл Ласкер і Хосе-Рауль Капабланка. Метою цієї статті є дослідити, які східні військово-ігрові елементи боротьби застосовували у своїх системах обидва шахісти і яке місце вони займали у цілому в стратегії кожного з них.

У тлумаченні стратегічної системи автори виходять з того, що будь-яка військова стратегія взагалі, і шахова зокрема, визначається політичною культурою її творця, яка, в свою чергу, являє собою усвідомлення цим творцем свого соціально-класового інтересу, і активну творчу роботу з його реалізації. Кожен стратег створює своєю творчою працею власну стратегічну систему, яку визначають в комплексі його політична культура і відповідне цій політичній культурі розуміння сутності стратегії та її системотворчої основи. Відповідно до цього стратегія може розумітися як культура, як мистецтво або як наука¹.

Оскільки творцями шахових стратегічних систем були насамперед творчі особистості – військові, вчені, лікарі, юристи та представники інших різноманітних професій, вважаємо за потрібне також дати власне розуміння творчої особистості, з одного боку, і війни як функції культури, з іншого. Визначаючи творчу особистість творця кожної шахової стратегічної системи зокрема і творчу особистість як таку взагалі, автори наголошують, що творчою можна вважати таку особистість, котра, володіючи певним талантом, необхідним рівнем знань і загальної культури, активною життєвою позицією, що диктує бажання і необхідність відповісти на питання, які стоять перед суспільством, сприяти їх вирішенню, створює нові форми і методи праці, нові предмети і знаряддя праці, нові матеріальні та духовні цінності, котрі мають суспільну значущість².

Щодо другої методологічної засади, яка стосується військової гри, наша думка про визначення заздалегідь домовленого рівного суперництва як одного з головних імпульсів військової гри як функції культури³, збігається в основних рисах з методологіч-

¹ *Потульницький В.А.* Политическая культура творческой личности. Дисс. на соискание ученой степени кандидата философских наук. Львовский государственный университет имени Ив. Франко. – Львов, 1984. – 133 с.

² *Потульницький В.А.* Политическая культура творческой личности. Автореферат дисс. на соискание ученой степени кандидата философских наук. Львовский государственный университет имени Ив. Франко. – Львов, 1984. – С.15.

³ *Потульницький В.А.* Методологические основы истории и теории мировой и отечественной культуры. Методологические рекомендации для изучения курса "История и теория культуры" Учебно-методический кабинет при Минвузе Украины. – К., 1989. – Раздел 3. – С.62–89; *його ж:* Програма і методичні рекомендації для вивчення курсу "Історія і теорія світової і вітчизня-

ним підходом до гри і війни, обґрунтованим видатним голландським істориком культури Йоханном Хейзінга (1872–1945). Останній, зокрема, писав, що „про війну як функцію культури можна говорити лише тоді, коли вона ведеться в межах певного кола, члени якого визнають один одного рівними або, у всякому випадку, рівноправними. Якщо ж війна ведеться проти угруповань, члени котрих, по суті, не визнаються людьми – у всякому випадку, за ними не визнається людських прав, як би їх не називали – „варварами”, „дияволами”, „поганами”, „єретиками”, – то в межах культури вона (війна – *авт.*) залишиться лише в тому випадку, якщо одна з груп, дбаючи про власну честь, сама зв’яже себе певними обмеженнями”⁴.

Для з’ясування проблеми, винесеної у назву статті, автори поставили собі за завдання відповісти на три питання:

1. Чим обрані для аналізу стратегічні шахові системи Еммануїла Ласкера і Хосе-Рауля Капабланки різнилися між собою за системотворчою формою, соціальним і професійним змістом та авторським підходом?

2. Як вони розуміли шахову боротьбу взагалі та чи були в цьому своєму розумінні рівноправними суперниками, тобто чи відповідало їхнє розуміння шахів ідеї благородного суперництва?

3. Як обидва суперники створювали у творчій роботі над шахами нове і яке місце відводили тут східним елементам?

При відповіді на ці питання автори використовуватимуть власний модельований методологічний підхід, який фокусує увагу на відмінностях систем за трьома факторами:

1. За системотворчою формою, яка визначається базовим розумінням авторами стратегічних систем шахів як гри;

2. За соціально-професійним змістом, який визначається соціальною належністю і професійним рівнем творця системи;

3. За творчим авторським підходом, який визначається новаторством або вдосконаленням і характеризує обох творців систем як творчих особистостей.

Використання двох прикладів дає можливість не лише відповісти на поставлені питання, але і відобразити відмінності у методичних, психологічних і професійних особливостях кожного з творців стратегічних систем, а також визначити суто східні методи боротьби, які вони поклали в основу створення власних систем. У статті послідовно відтворяться обидві шахові стратегічні системи, а в наступному порівняльному аналізі будуть дані відповіді на поставлені вище питання.

§1. Характеристика стратегічної системи Еммануїла Ласкера

Другий чемпіон світу з шахів Еммануїл Ласкер (1868–1941) народився і виріс в ортодоксальній єврейській сім’ї в провінції Бранденбург, тобто належав за походженням і традиціями своєї родини до соціальної групи ортодоксального єврейства. Батько його працював у місцевій синагозі та зумів створити умови для набуття сином вищої освіти. Ласкер закінчив Ерлангенський університет зі ступенем доктора математики, і навіть ставши професійним шахістом, час від часу повертався до свого основного фаху, який поклав органічним елементом у створення власної шахової стратегічної системи⁵. Вища освіта і звання чемпіона світу сприяли тому, що Ласкер одружився з Мартою Кон, донькою голови банкірського дому і успадкував за шлюбом фабрику музичних інструментів. Одружившись з представницею іншої соціальної групи, Ласкер, залишився вірним традиціям і вірі своїх предків і не став буржуа він не потребував шахового заробітку, проте продовжував займатися шахами, 26 років утримуючи в руках ортодоксального єврейства світову шахову корону і відстоюючи її у важкій боротьбі з пред-

ної культури". – К., 1990. – Розділ 3. – С.56–71.

⁴ Хейзінга Йоханн. Homo Ludens. В тени завтрашнього дня (Перевод с нидерландского языка В.В.Ошиса). – Москва, 1992. – С.106–107.

⁵ Вайнштейн Б.С. Мыслитель. – Москва, 1981. – С.53.

ставниками інших країн, народів, націй і соціальних груп.

"Шахова партія – це боротьба, – пише Ласкер, – в якій задіяні найрізноманітніші фактори. І тому знання сильних і слабких сторін суперника дуже важливе. Потрібно знати, які свої сильні сторони протиставити слабким сторонам противника і, навпаки, як приховати перед суперником свої слабкі сторони або подати їх у неправильній інтерпретації, як сторони сильні"⁶.

В основі системи Ласкера лежала основна засада, згідно з якою він завжди намагався робити такі ходи, які були б найбільш індивідуально неприємні кожному супернику, ходи, докорінно відмінні від характеру і стилю гри будь-якого його противника⁷.

Двома основними психологічними компонентами системи Ласкера були: 1. Усвідомлене погіршення і порушення правил позиції; 2. Інтроєкція противника. Розглянемо їх детальніше.

1. *Усвідомлене погіршення і порушення правил позиції*⁸. Тут фігури Ласкера, а головне і він сам, свідомо діяли як камікадзе. Сила системи Ласкера полягала в тому, що він завчасно запрограмував у своєму світогляді таку можливість, щоб у потрібний момент перевести партію із логічної в хаотичну. Вже в ході боротьби він заздалегідь відчував таку необхідність, готувався до неї і у вирішальний момент раптово для суперника умисно помилковим ходом міняв характер боротьби⁹. Ласкер довів, що багато позицій, які раніше вважались програшними, можна було активно й успішно захищати. Але для цього потрібні, по-перше, напружена рахункова гра, по-друге, віра в життєздатність позиції, по-третє, вміння в критичний момент кинути напризволяще слабкий пункт і перенести боротьбу на іншу ділянку шахівниці¹⁰.

2. *Інтроєкція противника*. Друге правило системи Ласкера полягало в прагненні зрозуміти суперника, проникнути в його внутрішній світ, передбачити манеру гри, звички, сильні та слабкі сторони¹¹.

Ласкер уважав, що оскільки в шахи грають люди, то їх підхід до рішення шахових проблем визначається не тільки розумінням гри, розрахунком варіантів, конкретними знаннями і уявою, але насамперед вадами характеру, особливостями нервової системи, витримки, смаків і звичок суперника.

Крім двох основних психологічних елементів, система Ласкера складалася з двох елементів методики шахової гри. Тільки всі чотири елементи в комплексі складали суть системи, стратегії і стилю Ласкера. Методичні елементи були такі: анімізація шахових фігур, тобто їх "оживлення"; запозичення елементів інших ігор, зокрема японської гри го і картярської гри бридж.

1. *Анімізація фігур*. Ласкер використовував силу уяви і буквально „оживляв” фігури. Він наділяв їх характером, смаками, можливістю діяти¹². Фігури в Ласкера отримують право на самостійне існування. Тим самим Ласкер, за його словами, багато запозичував у шахових фігур сам.

2. *Елементи інших ігор*. Ласкер широко використовував у шахах правила подібних їм за характером боротьби ігор: японської гри го і картярської гри бридж. Ці захоплення Ласкера не були дивацтвом, а носили суто практичний характер. Гра го – це стародавня гра самураїв, яка скерована на захоплення простору. Захоплення простору і розширення комунікацій грають велику роль як у го, так і в шахах. Майстри го вважають, що можна віднайти дещо спільне між технічними прийомами захоплення просто-

⁶ Там само. – С.55–56.

⁷ Рети Р. Современный учебник шахматной игры. – Москва, 1981. – С.63.

⁸ Шахматы. Энциклопедический словарь. – Москва, 1990. – С.564.

⁹ Туров Б.И. Жемчужины шахматного творчества. – Москва, 1982. – С.39.

¹⁰ Вайнштейн Б.С. Мыслитель. – Москва, 1981. – С.19.

¹¹ Рети Р. Знач. праця. – С.63.

¹² Вайнштейн Б.С. Знач. праця. – С.16–17.

ру і в шахах, і в го, що в повній мірі використав і включив у свою систему Ласкер¹³. Певне відношення до ласкерівської теорії боротьби мав і бридж, який Ласкер називав основою теорії картярських ігор. Загалом Ласкер трактував шахи як боротьбу чи війну, що докорінно відрізнялося від розуміння шахів більшістю його суперників у боротьбі за звання чемпіона світу, за винятком хіба що Капабланки.

§2. Суть системи Хосе-Рауля Капабланки

Хосе Рауль Капабланка (1888–1942) народився на Кубі в сім'ї офіцера і належав до соціальної групи військових іспанського походження. Почав Капабланка грати у шахи в 4 роки, в 14 став чемпіоном Куби, а в 1921 р. виграв матч у Е. Ласкера і став третім чемпіоном світу. Окрім шахів, Капабланка чудово грав у карти та й в усі інші ігри військового характеру, якими займалися, збираючись у будинку його сім'ї, представники різних соціальних груп з середовища офіцерського іспано-американського корпусу на очах у маленького хлопчика, а згодом юнака Хосе-Рауля.

У кожній партії Капабланка нібито будував лицарський замок. Це будівництво кожної партії було дуже логічним – спочатку фундамент, потім стіни, дах, внутрішня обробка, бійниці і таке інше. Капабланка закінчив Гарвардський університет (або принаймні навчався в ньому за одними джерелами на юридичному, за іншими – на будівельному факультеті) – і знання законів своєї основної професії він використовував у шахах¹⁴.

З 1913 р. і до кінця життя видатний шахіст працював дипломатом, представляючи інтереси своєї країни в усіх тих державах, в яких він грав турніри і матчі.

За стилем своєї гри Капабланка намагався, де тільки можливо, якщо цього не диктувала позиція, уникати авантюризм, нелогічних або пов'язаних з пастками позицій, не любив ані заплутаних ситуацій, ані авантюризм¹⁵.

Талант Капабланки полягав у тому, що він завжди робив найвдаліший хід у будь-якій позиції¹⁶, інтуїтивно знаходив найбільш розумний і логічний хід, який міг би найкращим чином служити для захисту його позиції. Особливу увагу в партіях Капабланки слід звернути на переважну відсутність розрізнених ходів: для гри Капабланки було типовим переплетення витончених планів гри з гарними комбінаціями і точними маневрами¹⁷.

У творчості Капабланки домінувало прагнення до простоти. Його шаховий лицарський смак був небайдужим до ефектних, блискучих рішень. Капабланка вважав також неестетичним застосовувати жертви тоді, коли існувало просте вирішення, відповідне його характеру¹⁸.

В дебюті Капабланка завжди намагався робити так звані "розумні" ходи¹⁹. Разом з тим Капабланка не шукав нових ідей у теорії дебютів, оскільки знав, що за дебютом іде мітельшпіль і ендшпіль, де він зможе продемонструвати свою перевагу. Головне із стратегічних правил Капабланки полягало в тому, що він на перше місце при оцінці позиції ставив співвідношення за матеріалом, тобто порівняльну цінність тих фігур, які залишаються на шахівниці²⁰. Тому він намагався залишити в ендшпіль ті фігури, які були потрібні йому для перемоги. І тільки на друге місце при оцінці позиції Капаб-

¹³ Там само. – С.98–99.

¹⁴ Біографії окремих потомствених військових, яких змалку готували як воїнів, знаходились на секретному обліку, а при переході ще й на дипломатичну службу, як у випадку з Капабланкою, вони отримували багаторівневе – подвійне, а подекуди й потрійне засекречення. Див. також: *Тартаковер С.Г.* Ультрасовременная шахматная партия. – Ленинград-Москва, 1926. – Ч.1. – С.47.

¹⁵ *Панов В.* Капабланка. – Москва, 1959. – С.53.

¹⁶ Там само. – С.38.

¹⁷ *Туров Б.И.* Знач. праця. – С.46.

¹⁸ *Капабланка Х.-Р.* Учебник шахматной игры. – Москва, 1975. – С.8.

¹⁹ Там само. – С.10.

²⁰ Последние шахматные лекции Капабланки. – Москва, 1972. – С.25.

ланка ставив контроль полів²¹.

Головним тактичним принципом кубинського шахіста було мистецтво взаємодії всіх фігур. Досягав Капабланка цього двома методами: 1. *Метод спрощення*. Суть цього методу полягала у виході на бажаний для Капабланки ендшпіль²². 2. *Метод домашнього аналізу типових ситуацій*. Цей метод залежав від порівняльної цінності та можливої гри фігурами, які залишилися на шахівниці²³. Наприклад, Капабланка розбирав позицію, в якій один з партнерів має коня за двох пішаків. Капабланка знав масу таких положень, якими він міг принагідно до кожної партії селекційно оперувати. Геніальність Капабланки саме в тому і полягала, що він знав напам'ять велику кількість типових ендшпіль, для систематизації і запам'ятовування яких мав свою систему. Ця система в цілому у взаємодії всіх її елементів так і залишилась невідомою шаховому світу²⁴. Проте відповідь на питання, якою була ця система за своєю суттю, можна зрозуміти з нижченаведених слів самого Капабланки.

„Шахи – це військова гра, – писав Капабланка, – яка виникла на Сході, і була задумана як воєнна гра східного лицарства. Назви, розташування і функції фігур у давні часи остаточно доводять військове походження шахів”²⁵. Ці слова Капабланки характеризують суть його системи і доводять, що він розумів шахову боротьбу, як і Ласкер, тобто як війну, з тою різницею, що Ласкер трактував шахи як ідеологічну боротьбу взагалі, яка може за системотворчою формою поєднувати в собі елементи науки, а Капабланка – як суто лицарську за природою східну військову гру.

§ 3. Порівняльний аналіз з особливою увагою до східних елементів обох систем

Обидві стратегічні системи, які були обрані нами для аналізу, різнилися між собою за трьома основними критеріями. За системотворчою формою, яка визначається базовим розумінням шахів, вони різнилися найменше, хоча і мали певні відмінності, оскільки Ласкер розумів шахи в обрамленні традиційного ідеологічного підходу ортодоксального єврейства, яке в стилі власної релігійної ідеології не допускало жодного компромісу з іншими віруваннями, особливо якщо до того чи іншого стану речей противник мав суттєво відмінні критерії підходу.

Капабланка розумів шахи як воєнну боротьбу східного лицарства з притаманними саме східному лицарству уявленнями про честь і гідність воїна. В розумінні шахової суті Ласкер і Капабланка стояли один до одного найближче, бо так чи інакше сприймали шахи як війну, боротьбу, але аж ніяк не мистецтво чи науку, – розуміння шахової гри, яке сповідувала переважна більшість тодішніх, та й теперішніх шахістів.

За соціальним змістом їхніх систем, який визначався соціальною належністю кожного з обох авторів проаналізованих вище стратегій, Ласкер належав до ортодоксального єврейства, де внутрішнім переконанням і обов'язком кожного члена було читати тору, трактувати талмуд і дотримуватися всіх обрядів віри. Навіть одружившись з представницею іншої соціальної групи, Ласкер не полишив шахову гру і продовжував відстоювати своє розуміння шахів як ідеологічної боротьби. Створивши свій власний неповторний стиль і систему, він вдосконалював їх до кінця життя і подарував світові

²¹ Капабланка Х.-Р. Знач. праця. – С.11.

²² Там само. – С.126, 131, 133, 138, 142.

²³ Там само. – С.22, 62, 63, 71.

²⁴ Автори статті висловлюють припущення, на яке, щоправда, не має точної вказівки у джерелах, проте воно впливає із стилю чемпіона і розгляду ряду його партій, що складовими елементами цієї системи було оперування Капабланкою варіаціями існуючих в шатранджі (арабська назва шахів) табій (певні позиції, що виникають приблизно після 15 ходів) і мансуб (позиція в шатранджі, яка виникає в середині гри або ендшпіль безпосередньо в ході гри або створюється штучно). До цієї системи він додавав, залежно від характеру противника і розвитку самої партії у виграшний або програшний бік, елементи інших ігор, якими він також володів бездоганно, насамперед карт.

²⁵ Последние шахматные лекции Капабланки... – С.11.

чимало справжніх шедеврів найтоншої і заплутаної боротьби.

Капабланка сформувався у сім'ї професійного військового і, навіть ставши дипломатом, продовжував, як і його шаховий противник, до кінця життя сповідувати своє первинне військове розуміння шахів, сформоване в дитинстві та юності, – як військової гри східного лицарства. За професійним рівнем творці систем були шахістом з університетською математичною освітою (Ласкер) і шахістом – дипломатом на державній службі з університетською освітою (Капабланка).

За авторським підходом обидві системи повністю відповідає даному в нашому вступі визначенню творчої особистості як такої, що має великий талант і працездатність, необхідний рівень знань і загальної культури, сприяє своєю творчістю вирішенню питань, які стоять перед суспільством, створюють нові форми і методи в історії і теорії шахової гри, які мали величезне культурне значення для подальшого розвитку як шахової гри, так і воєнної стратегії.

Розуміння Ласкером і Капабланкою шахової гри як, відповідно, ідеологічної та воєнної боротьби було майже тотожним. Саме сприйняття шахів як війни об'єднувало цих двох таких різних шахістів.

Відмінність полягала в тому, що Ласкер як ортодоксальний єврей дотримувався принципу, що шахова боротьба насамперед з противниками його віри, а також і з противниками його розуміння шахів як системи війни не має допускати жодного прагматичного підходу або якихось домовленостей із тими, хто сповідує інше бачення шахів незалежно від того, чи є його противник євреєм, як Стейніц або Яновський, чи німцем, як Тарраш, чи американцем, як Пільсбері.

Капабланка як потомственный військовий також сповідував певною мірою безкомпромісне розуміння шахів як військової гри, яка має будуватися за прийомами і методами стратегії, тактики і оперативного мистецтва східного лицарства, яке, як відомо, докорінним чином відрізнялося від лицарів Заходу своїми уявленнями про лицарську честь, ставленням до дружини як до радника, а не як до куртуазного ідеалу, ставленням до релігії зокрема і до війни взагалі.

Відповідаючи на питання, чи були в цьому своєму розумінні шахів Капабланка і Ласкер рівноправними суперниками, тобто чи відповідало їхнє розуміння шахів ідеї благородного суперництва, автори у випадку суперництва саме цих двох особистостей – Ласкера і Капабланки дають позитивну відповідь. По-перше, спільне розуміння шахів як східної за походженням і правилами гри, по-друге, відсутність релігійного протистояння, по-третє, спільне розуміння шахів саме як боротьби на кшталт ідеологічного протистояння чи військової гри, по-четверте, відсутність сповідання одним із суперників іншого системотворчого розуміння шахів у трактуванні їх як науки чи мистецтва з їхніми правилами боротьби посприяли в комплексі нейтралізації тих відмінностей у стилі та підходах до шахової гри, яких було в обох шахістів значно менше, аніж спільного. Саме ці обставини, і насамперед усвідомлення мудрецем і лицарем суті один одного і спільне внутрішнє розуміння підходів суперника до істинної природи шахів, дали їм можливість домовитися на принципах природного шахового і водночас військового, а також міжнародного права про матч за звання чемпіона світу, який відповідав би правилам благородного індивідуального суперництва за законами східного лицарства і виключав би позашахові методи боротьби.

Відповідаючи на питання, як обидва суперники створювали в роботі над шахами нове і яке місце відводили у цьому східним елементам, слід зазначити, що обидві досліджувані системи були оригінально-новаторськими. Кожен з авторів систем переосмислив досвід попередніх поколінь шахістів і створив власну систему з синтезу різноманітних елементів, поклавши в основу своє розуміння шахів. Це розуміння мало різнилося у кожного з них, оскільки, по-перше, воно мало спільне походження: релігійна боротьба між ортодоксальним єврейством та іншими релігійними течіями виникла на Сході, саме там вона вдосконалювалась і отримувала свою форму і зміст, виробляла стратегію і тактику. Так само і війни, які вело східне – іранське, перське, япон-

ське, арабське, індійське, середньоазіатське, закавказьке – лицарство між собою, з одного боку, і з західним лицарством, насамперед під час хрестових походів, з іншого, увійшли у світову воєнну історію і теорію як такі, що мають східне походження і східні особливості своєї стратегії, тактики і оперативного мистецтва.

Всі без винятку елементи системи Ласкера усвідомлене погіршення і порушення правил позиції; інтродукція противника; анімізація шахових фігур, тобто їх оживлення; запозичення елементів інших ігор, зокрема японської гри го, – були типово східними за духом і характером. Єдиний виняток у системі Ласкера становило введення ним органічною ланкою своєї стратегії ігрових елементів англійської картярської гри бридж.

Те саме можна сказати і про систему Капабланки, розуміння яким шахів, особливо-стей кожного з трьох етапів шахової гри – дебюту, мітельшпілю і ендшпілю, гри кожної фігури зокрема і всіх їх у взаємодії, спрощення позиції і забирання з поля бою слабких фігур як своїх, так і у противника, навіть назви всіх фігур (як відомо, Капабланка іменував ферзя не інакше, як фірсаном, тобто візирем, радником), були перебрані ним зі Сходу.

Висновок. Матч за звання чемпіона світу з шахів між Капабланкою і Ласкером, який відбувся в квітні–травні 1921 р. в столиці Куби – Гавані, фактично завершився перемогою першого, який здобув у чотирнадцяти проведених партіях чотири перемоги (при десяти нічиїх). Передувала цьому матчеві міжнародна домовленість між обома шахістами за участю всіх зацікавлених сторін про визнання обома сторонами як беззаперечної істини, що шахи є військовою грою східного лицарства, і про повернення у своєму протистоянні до витоків цієї гри. Це означало, що при інших рівних можливостях Ласкер відмовлявся від ідеологічної, не лицарської зброї єврейських мудреців – рабинів, пов'язаної з демонізацією противника і тиском на його слабкі сторони, тобто від гри проти суперника як людини, а також від методів картярської гри – бриджу, а Капабланка, в свою чергу, від тих ігрових елементів своєї системи, зокрема картярських, які він використовував у боротьбі з більшістю тодішніх шахістів, що сповідували науковий або мистецький спосіб шахової боротьби і спотворювали тим самим, на глибоке і правильне переконання Капабланки, саму природу шахової гри. Математична фахова освіта німецької професійної школи математиків, яка своєю наукою абсолютної точності та сконцентрованості на пошуку у будь-якому заплутаному положенні правильного рішення не зовсім відповідала суті традицій шахів як гри східного лицарства, без чого вся система боротьби Ласкера була б зведена нанівець, була нейтралізована фактом проведення матчу за звання чемпіона світу на батьківщині його противника – Кубі. Відкинувши англійську систему бриджу і залишивши при собі лише таку західну зброю, як поєднання найтоншого фахового математичного розрахунку найбільш точної з математичних тодішніх шкіл – німецької – з органічним сполученням досконалих методів обох східних лицарських ігор – далекосхідної гри го та шахів (Ласкер), зі своєї сторони, та вилучивши на цей матч зі своєї в цілому східної, у відповідності з природою і походженням шахів, стратегічної системи резервну зброю інших військових ігор (Капабланка), останній переміг, але насправді перемогли, зігравши полілицарському свій двобій, обидва геніальних шахісти, тобто перемогли, повернувшись до своєї природи, самі шахи, як істинно військова гра лицарів Сходу²⁶.

²⁶ Цією статтею автори започатковують серію досліджень з історії і теорії військових стратегій взагалі і шахових стратегій як військової гри зокрема. В цій серії, окрім вищеосмисленого розуміння стратегії як культури війни, що його сповідували Ласкер і Капабланка, в наступних трьох статтях буде розглянуте бачення стратегії як науки і стратегії як мистецтва, яке відстоювали їхні суперники в боротьбі за світову шахову корону. Це бачення буде досліджене в контексті не лише суті й змісту різних стратегій, але насамперед у розкритті протистояння східного (Ласкер, Капабланка) і західного (їхні суперники) розуміння військової гри східного лицарства – шахів.